

ЛІКАР МИМОВОЛІ

Комедія на три дії

Переклала Ірина Стешенко

ДІЙОВІ ОСОБИ

Жеронт — батько Люсінди.

Люсінда — дочка Жеронта.

Леандр — Люсіндин коханий.

Сганарель — чоловік Мартіни.

Мартіна — жінка Сганареля.

Добродій Робер — Сганарелів сусід.

Валер — слуга Жеронта.

Лука — Жаклінин чоловік.

Жакліна — мамка у Жеронта і жінка Луки.

Тібо — батько Перрена

Перрен —

селяни.

ДІЯ ПЕРША

Сцена зображає ліс.

ЯВА 1

Сганарель, Мартіна входять сварячись.

Сганарель. Ні, кажу ж тобі: цього ніколи не буде! Я сказав — і край! Я тут господар.

Мартіна. А я тобі кажу, чуєш ти: я хочу, щоб ти жив так, як мені до вподоби. Я зовсім не для того вийшла за тебе заміж, щоб терпіти твої примхи.

Сганарель. Ой, яка ж це кара — мати жінку! Арістотель таки має рацію, коли каже, що жінка гірша за чорта!

Мартіна. Ти бач, який вчений обізвався, із своїм йолопом Арістотелем на додаток!

Сганарель. А щоб ти знала вчений! Знайди-но мені ще такого дроворуба, щоб він тямив, як я, говорити так мудро про різні речі, щоб він прослужив шість років у славнозвісного лікаря і мало не з пелюшок знав напам'ять усю латинську граматику.

Мартіна. А бодай тебе чорти вхопили, дурню несосвітенний!

Сганарель. А бодай тебе чорти вхопили, стерво!

Мартіна. Хай буде проклята ота мить, коли надало мені сказати: "Так!"

Сганарель. Хай буде він проклятий, отой дурень нотар, що примусив мене підписати мою загибель!

Мартіна. Що тобі скаржитися! Та тобі слід би щохвилини складати подяку богові, що я вийшла за тебе заміж. Та хіба ж ти заслужив мати таку жінку, як я?

Сганарель. Що й казати — велика честь! Було мені чим похвалитися після нашої шлюбної ночі! Ех, сто чортів! Не нагадуй мені про це ніколи. Я можу сказати таке...

Мартіна. Що? Що ти можеш сказати?

Сганарель. Годі про це! Досить уже й того, що ми знаємо те, що ми знаємо, і що тобі пощастило наскочити на мене.

Мартіна. Що це означає — пощастило наскочити на тебе? На чоловіка, що довів мене до лікарні, на розпусника, негідника, що гайнує і проїдає усе, що я маю!

Сганарель. Брешеш, частину пропиваю.

Мартіна. Тягне на продаж усе, що є у мене в господі!

Сганарель. Це зветься жити з свого господарства.

Мартіна. Витяг з-під мене навіть моє ліжко!

Сганарель. Раніше вставатимеш.

Мартіна. Напоследок ще й повиносив геть-чисто всі меблі з нашого дому!

Сганарель. Легше буде переїздити.

Мартіна. Від рання й до смеркання тільки те й робить, що грає та вихиляє.

Сганарель. А це, щоб не нудитися.

Мартіна. А я що маю робити з моєю сім'єю?

Сганарель. Все, що тобі заманеться.

Мартіна. В мене четверо сердешних маляток на руках...

Сганарель. Пусти їх додолу.

Мартіна. Вони щохвилини просять у мене хліба.

Сганарель. А ти почастуй їх різками. Коли я сам добре випив та добре попоїв, я хочу, щоб усі були вдоволені в моїй господі.

Мартіна. Ти що ж ото, п'янице, гадаєш, що так і триватиме завжди?

Сганарель. Помалу, помалу, жіночко, будьте такі ласкаві.

Мартіна. Що я терпітиму довіку твої грубощі й твоє гультяювання?

Сганарель. Не будьмо розпалятися, жіночко моя.

Мартіна. І що я незугарна навернути тебе на добрий розум?

Сганарель. Жіночко, ви ж знаєте, що терпець мені може увірватися, а руку я маю добрячу.

Мартіна. Начхала я на твої погрози!

Сганарель. Жіночко, у вас, мабуть, знову почала шкіра свербіти...

Мартіна. Я тобі покажу, що не боюсь я тебе ані кришечки.

Сганарель. Дорога моя половинонько, вам таки кортить заробити від мене на горіхи.

Мартіна. Дуже я тебе злякалася!

Сганарель. Любонько моя, я вам намну вуха.

Мартіна. Ах ти ж, п'яниця!

Сганарель. Я вам полатаю спину.

Мартіна. Бурдюк з вином!

Сганарель. Я вас відлупцюю.

Мартіна. Мерзотник!

Сганарель. Я вас віддубашу.

Мартіна. Негідник, брехун, нахаба, дурисвіт, поганець, шахрай, шибеник, ледащо, волоцюга, вітрогон, махляр, грабіжник...

Сганарель. Ага-а! Вам таки закортіло? (Бере палицю й б'є жінку).

Мартіна (кричить). Ай! Ай! Ай! Ай!

Сганарель. Оце найкращий засіб вас угамувати.

ЯВА 2

Добродій Робер, Сганарель, Мартіна.

Добродій Робер. Ей, ей, ей! Що це? Яке паскудство! Сто чортів, який негідник! Так бити свою жінку!

Мартіна (добродію Роберові). А от я хочу, щоб він мене бив!

Добродій Робер. Ах, коли так, то я згоджуюсь на це від щирого серця.

Мартіна. Та й чого б ото я втручалася?

Добродій Робер. Пробачте.

Мартіна. Чи ж вам є до цього діло?

Добродій Робер. Ви маєте рацію.

Мартіна. Чи ти ба, який нахаба, — надумався заважати чоловікам бити своїх жінок!

Добродій Робер. Я зрікаюся моїх слів.

Мартіна. А вам що до того?

Добродій Робер. Анічогісінько.

Мартіна. Чи ж вам треба тицяти сюди вашого носа?

Добродій Робер. Ні.

Мартіна. Це не ваша справа.

Добродій Робер. Я не скажу більше ні слова.

Мартіна. Мені подобається, щоб мене били.

Добродій Робер. На здоров'ячко.

Мартіна. Не ваша хата — не ваша й витрата.

Добродій Робер. Так-так.

Мартіна. Та ви просто дурень, що встряваєте туди, де вам немає ніякого діла. (Дає йому ляпаса).

Добродій Робер (до Сганареля). Куме, прошу пробачення від усього мого серця. Лупцюйте, бийте як слід вашу жінку, я ще й допоможу вам, як маєте охоту.

Сганарель. Ні, я. не бажаю.

Добродій Робер. А! Це інша річ.

Сганарель. Схочу її бити, то й битиму, а не схочу — не битиму.

Добродій Робер. Чудово.

Сганарель. Це моя жінка, а не ваша.

Добродій Робер. Та звісно.

Сганарель. Ви наді мною не командир.

Добродій Робер. Атож.

Сганарель. Я не потребую вашої допомоги.

Добродій Робер. Ну, то як хочте...

Сганарель. І ви — зухвалець, бо втручаєтеся в чужі справи. Знайте, ще Ціцерон сказав: де двоє б'ються — третій не встрявай! (Б'є добродія Робера й проганяв його).

ЯВА 3

Сганарель, Мартіна.

Сганарель. Отак!.. Ну, жінко, мир. Давай-но руку.

Мартіна. Еге, після того, як ти полатав моні спину!

Сганарель. То дарма. Руку!

Мартіна. Не хочу.

Сганарель. Ну?

Мартіна. Ні.

Сганарель. Жіночко!

Мартіна. Нізащо.

Сганарель. Давай же руку, кажу.

Мартіна. І не подумаю.

Сганарель. Годі-бо! Годі, годі!

Мартіна. Ні. Я не хочу миритись.

Сганарель. Та це ж дрібниця! Ну ж бо, ну!

Мартіна. Відчепися.

Сганарель. Давай-но руку, кажу тобі.

Мартіна. Ти мені так допік...

Сганарель. Та годі-бо! Прошу в тебе пробачення. Прости мені і дай-но руку.

Мартіна. Прощаю. (Набік). Але я тобі цього не подарую.

Сганарель. Чи ти не зсунулася часом з глузду, що звертаєш на таке увагу! Адже ж такі дрібнички потрібні інколи в дружбі, як то кажуть; "За все гаразд, за все добре, що жінка маленька, він поб'є її й полає — вона веселенька..." — і п'ять чи там шість ударів палицею тільки зміцнюють почуття, якщо люди кохаються. Ну-ну, я йду в ліс і обіцяю тобі сьогодні добрячу сотню в'язок дровець.

ЯВА 4

Мартіна сама.

Мартіна. Іди, йди! Хай там як, а я зроду не забуду образи. Аж душа горить від бажання тобі всипати; я тобі відплачу за ці стусани! Я добре знаю, що кожна жінка завжди може помститися над чоловіком, але це кара надто делікатна для мого гультя. Я хочу придумати щось інше,

таке, щоб допекло йому як слід, і того ще буде замало за таку тяжку образу.

ЯВА 5

Валер, Лука, Мартіна.

Лука (до Валера, не бачачи Мартіни). Сто чортів! Та й мороку ж узяли ми на себе, ну його до дідька! Кат його знає, чим це все скінчиться.

Валер (до Луки, не бачачи Мартіни). Що ж поробиш, кумасю! Ми ж повинні коритися нашому господареві, а крім того, одужання його дочки, нашої господині, і нам пожиток. Адже ж і нам перепаде щось з весільного столу, а весілля відкладається через її хворобу. Орас — людина щедра, а її, то вже звісно, віддадуть йому, хоч вона і втьопалася в одного панича на ім'я Леандр. Ти ж добре знаєш; її батько нізащо не погоджується, щоб той був його зятем.

Мартіна (стоячи осторонь, міркує вголос, думаючи, що вона сама). Та невже ж я не прирозумію чогось, щоб таки помститися?

Лука (до Валера). Та й що ото за нісенітницю забрав він собі в голову, коли вже вчені лікарі з своєю латиною і ті нічого не втнуть.

Валер (до Луки). А часом трапляється, що пошукаєш добренько та й найдеш те, чого не знаходив досі, та ще й у себе ж таки під самісіньким боком...

Мартіна (все ще думаючи, що вона сама). Так, я мушу-над ним помститися, хоч би там що. Його стусани та духопелики лежать у мене на серці, не можу я ту кривду перетравити і... (Наштовхується на Валера й Луку). Ах! Панове, прошу пробачення, я вас не помітила: голова в мене обертом іде від різних турбот.

Валер. Кожен має свої турботи. Ось і ми теж шукаємо те, що нам дуже хотілося б знайти.

Мартіна. А чи не могла б я стати вам у пригоді?

Валер. Можливо. Ми шукаємо тямущої людини, особливо лікаря, який взявся б вилікувати дочку нашого господаря, що тяжко занедужала, — їй раптом відібрало мову. Кілька лікарів чого тільки не робили, та ба — не допомогло нічого! Але часом трапляються люди, що володіють надзвичайними секретами, якимись особливими ліками, і їм частенько щастить досягти того, чого не змогли досягти інші. Ось саме такого лікаря ми й шукаємо.

Мартіна (набик). Ах! Яку чудову нагоду посилає мені небо, щоб помститися над моїм гультьєм! (Уголос). Ви натрапили саме на те, чого шукаєте; є в нас отут такий чоловік, ох і знаменитий же чоловік! На всьому світі ніхто краще за нього не лікує безнадійних хворих.

Валер. Ото-то-то! Скажіть, бога ради, де нам його знайти?

Мартіна. Ви знайдете його зараз тут ось, недалечко; він собі розважається, рубаючи дрова.

Лука. Лікар — і рубає дрова?

Валер. Розважається, збираючи цілющі трави, хотіли ви сказати.

Мартіна. Ні. Це чоловік не такий, як інші, і полюбляє таку роботу. Він дивак, у нього якісь химерні звички, і ви ніколи не догадаєтесь, хто він такий насправді. Вбирається він по-чудернацькому, часом прикидається неуком, приховує свої знання і більш за все боїться, показати свої надзвичайні лікарські таланти, якими його обдарувало небо.

Валер. Дивна річ, усі видатні люди конче мають якісь свої примхи, якесь зернятко божевілля, що домішується до їхньої мудрості.

Мартіна. Божевілля цього чоловіка багато серйозніше, ніж здається; часом воно доходить до того, що йому кортить, щоб його добренько попобили, а ні, то нізащо не признається у своєму таланті. І я вас попереджаю: може статися й так, що ви нічогоісінько не досягнете, що він не признається нізащо в тому, що він лікар; отож якщо йому залізе в голову така, фантазія, візьміть дрючки та й бийте його, доки він не скаже правди. Отак ми робимо завжди, коли він нам буває потрібний.

Валер. Ну й дивне ж божевілля!

Мартіна. Авжеж. Але потім ви побачите, які він творить чудеса.

Валер. А як його звати?

Мартіна. Його звати Сганарель. Та його дуже легко впізнати. Це чоловік з великою чорною бородою, носить жабо і жовтий з зеленим одяг.

Лука. Жовтий з зеленим одяг! То це ж лікар для папуг!

Валер. Та чи ж він і справді такий знаменитий лікар, як ви говорите?

Мартіна. Аякже! Та цей лікар просто чудеса творить! Півроку тому від однієї жінки відмовилися всі лікарі; цілих шість годин її вважали мертвою і збиралися вже поховати, як хтось силоміць притяг до неї цього чоловіка, про якого ми оце говоримо. Як тільки він її побачив — відразу ж улив їй краплиночку чогось у рот, і в ту ж мить вона підвелася з постелі й почала прогулюватися по кімнаті, наче й не було нічого.

Лука. Ого!

Валер. То, мабуть, була краплина золота, розчиненого для пиття.

Мартіна. А що ж, дуже можливо. Ще й трьох тижнів не минуло, як один дванадцятилітній хлопчик впав униз із дзвіниці й розбив собі об брук і голову, і руки, і ноги. І знов же таки, тільки-но привели туди нашого чудодія, він відразу ж намастив йому все тіло якимось мастилом власного виготовлення, і хлопчина схопився в ту ж мить на рівні ноги та й побіг гратися у свинки.

Лука. Ого!

Валер. Мабуть, отой добродій якийсь лікар на всі руни.

Мартіна. Який може бути сумнів?

Лука. Їй-право, саме такого нам і треба. Ходімо ж мерщій його шукати.

Валер. Дуже вам дякуємо за вашу ласку!

Мартіна. Та глядіть же, не забудьте того, про що я вас попереджала.

Лука. Еге! Сто чортів! Ви вже покладіться на нас. Якщо діло стоїть тільки за стусанами, то можна спати спокійно.

Валер (до Луки). Яке щастя, що ми її зустріли! Ох, у мене аж від серця відлягло.

ЯВА 6

Сганарель, Валер, Лука.

Сганарель (співає за сценою). Ла, ла, ла.

Валер. Я чую — хтось співає й рубає дрова.

Сганарель (виходить на сцену з пляшкою, в руках, не помічаючи Валера й Луки). Ла, ла, ла... Їй-право, попрацював я досить, можна й винця хильнути. Час уже перевести дух. (Зробивши кілька ковтків). Ех, та й солоно ж мені оці чортячі дрова пришилися, ну їх до ката! (Співає).

Які ж вони милесенькі,

Ой пляшечко гарнесенька, —

Які ж вони милесенькі,

Твої буль-буль-буль-буль!

Та як було б славнесенько,

Щоб ти була повнесенька,

Щоб, пляшечко гарнесенька,

Ти вічно: буль-буль-буль!

Та ну його к лихій годині! На якого біса сумувати...

Валер (стиха до Луки). Ось і він сам.

Лука (стиха до Валера): Я думаю собі, що ваша правда, ми так і вперлися в нього носом.

Валер. А подивімося-но зблизька.

Сганарель (обіймаючи пляшку). Ах! Моя ж ти, малесенька шельмочко, як я тебе люблю, мій малесенький шиночку! (Співає. Помітивши Валера й Луку, що його роздивляються, стишує голос).

Та як... було б... славнесенько,

Щоб ти була...

(Бачачи, що його роздивляються ще ближче). Сто чортів! Чого їм треба, отим людям?

Валер (до Луки). Це він, напевне.

Лука (до Валера). Точнісінько такий, як нам про нього наторочили.

Сганарель ставить пляшку на землю; коли Валер нахилиється, щоб його привітати, Сганарелеві здається, що той хоче взяти пляшку, і він переставляє її на інший бік; Лука нахилиється, вклоняючись так само, як і Валер; Сганарель бере пляшку і притискає її до живота з різними жестами: між ними трьома відбувається мімічна сцена.

Сганарель (набік). Вони змовляються про щось, дивлячись на мене. Що ж у них на думці?

Валер. Добродію, чи не вас звати Сганарелем?

Сганарель. Га? Чого?

Валер. Я вас питаю, чи не вас звати Сганарелем?

Сганарель (звертаючись до Валера, потім до Луки). І так і ні, залежно від того, чого ви від нього хочете.

Валер. Ми хочемо віддати йому якнайбільшу пошану.

Сганарель... В такому разі це мене звати Сганарелем.

Валер. Добродію, ми в захваті, що зустрілися з вами. Нас направили до вас по те, чого ми шукаємо, і ми благаємо у вас допомоги, в якій ми маємо велику потребу.

Сганарель. Коли це щось таке, панове, на що мені стане снаги, то я до ваших послуг.

Валер. Добродію, це дуже гречно та мило з вашого боку. Але ж, добродію, будьте такі ласкаві, надіньте капелюха, бо сонце може накоїти вам лиха.

Лука. Добродію, накрийтеся капелюхом.

Сганарель (набік). Які церемонні люди! (Надіває капелюха).

Валер. Добродію, нехай вас не дивує, що ми прийшли до вас; славнозвісні особи завжди на видноті, а ми багато дечого прочули про ваш хист.

Сганарель. То правда, панове, що ніхто в світі не робить краще за мене в'язанок.

Валер. Ах, добродію...

Сганарель. Я не шкодую сил і в'яжу їх так, що ніхто й слова лихого про них не скаже.

Валер. Не в тому річ, добродію.

Сганарель. Так я ж і продаю їх по сто десять су за сотню.

Валер. Не будемо говорити про це, будь ласка.

Сганарель. Запевняю вас, що я не віддам їх за меншу ціну.

Валер. Добродію, ми все знаємо.

Сганарель. А коли ви все знаєте, то й знаєте, що я продаю їх за таку ціну.

Валер. Добродію, ви смієтеся...

Сганарель. Зовсім я не сміюся, але ціни не можу спустити.

Валер. Поговорім інакше, будьте ласкаві.

Сганарель. Ви, може, знайдете десь і дешевші, а проте в'язанка до в'язанки не приходить, а щодо тих, які я роблю...

Валер. Ех, добродію, облишмо цю розмову!

Сганарель. Їй-право, я не спустив би ціни, коли б ви взяли і вдвоє більше.

Валер. Тьху!

Сганарель. Ні, як по совісті, ви таки дасте що ціну. Я говорю з вами відверто, я не з тих, що правлять як за рідного батька.

Валер. Чи то ж потрібно, добродію, такій особі, як ви, бавитися таким грубим прикиданням, принижувати себе такими розмовами? Чи ж личить

такому вченому, такому славнозвісному лікареві, як ви, вдаватися до переодягання й приховувати свої чудові таланти?

Сганарель (набік). Він божевільний.

Валер. Бога ради, добродію, не крийтеся від нас.

Сганарель. Як то?

Лука. Все це блазенство ні до чого; ми добре знаємо те, що знаємо.

Сганарель. Що ж саме? Що ви хочете сказати? За кого ви мене маєте?

Валер. За того, хто ви є, — за видатного лікаря.

Сганарель. Самі ви лікар, а я зовсім не лікар і ніколи ним не був.

Валер (стиха). Починаються його божевільні вибрики. (Вголос). Добродію, прошу вас, не заперечуйте більше нічого і, будь ласка, не змушуйте нас вдаватися до таких прикрих крайніх заходів.

Сганарель. До чого ж то?

Валер. До певних гострих вчинків, які нас дуже засмутили б.

Сганарель. Під три чорти! Та вдавайтеся ви до чого вам заманеться, а я не лікар і не знаю, чого вам від мене треба.

Валер (стиха). Бачу я, що доведеться-таки вдатися до того засобу. (Вголос). Добродію, прошу вас іще раз, признайтеся, хто ви є.

Лука. Ет, до дідька в зуби! Та годі-бо вам язиком горох товкти, признайтеся навропрямки, що ви лікар.

Сганарель (набiк). Вони мене доводять до нестями.

Валер. Навiщо заперечувати те, що всiм вiдомо?

Лука. Та й чого б ото воловодити? На бiса воно вам здалося?

Сганарель. Панове, одним словом, а чи двома тисячами слiв, я вам кажу, що я зовсiм не лікар.

Валер. Ви не лікар?

Сганарель. Нi.

Лука. То ви не лікар?

Сганарель. Нi, кажу ж я вам.

Валер. Ну, коли ви цього так хочете, доведеться-таки вас вдовольтити.

Вони беруть палицi й починають його бити.

Сганарель. Ай! Ай! Ай!.. Панове, я — все, чого ви хочете.

Валер. Навiщо ж, добродiю, ви примушуєте нас вдаватися до насильства?

Лука. I якого бiса ви примушуєте нас завдавати собі клопоту — всипати вам прочухана?

Валер. Запевняю вас, що мені дуже прикро.

Лука. Щоб я луснув, і мені ніяк не до смаку.

Сганарель. Це що за чортovinня? Схаменіться, панове! Чи ви жартуєте, чи вам обом і справді приверзлося, що я лікар?

Валер. Як! Ви все ще не хочете признатися, все ще відрікаєтеся від того, що ви лікар?

Сганарель. Та я зроду, ним не був!

Лука. То це нам набрехали, що ви лікар?

Сганарель. Атож, бодай мене чума вдавила!

Вони знову починають його бити.

Ай! Ай! Добре вже! Гаразд, панове, раз ви цього хочете, я лікар, лікар, ще й аптекар на додаток, якщо це вам до вподоби. Я краще на все погоджуся, ніж дам себе занапастити.

Валер. Ах! Оце чудово, добродію! Я дуже радий, що ви взяли за розум.

Лука. Аж серце радіє, коли ви отак говорите.

Валер... Прошу у вас пробачення від щирого серця.

Лука. Прошу вибачити, що ми повелися з вами так брутально.

Сганарель (набік). Оце так! Чи, може, я помиляюся? Може, я й сам того не помітив, як зробився лікарем?

Валер. Добродію, ви не пошкодуєте, що звірилися нам, і побачите, що будете задоволені з цього.

Сганарель. Але скажіть мені, панове, чи не помиляєтеся ви самі? Чи справді я таки лікар?

Лука. Атож, бодай мені очі повилазили!

Сганарель. Справді?

Валер. Авжеж.

Сганарель. А нехай мене чорти візьмуть, коли я це, знав!

Валер. Як то! Та ви ж найбільш тямущий лікар на світі!

Сганарель. Ого!

Лука. Лікар, що вилікував не знати скільки хворих.

Сганарель. Хай бог милує!

Валер. Жінку вважали мертвою цілих шість годин, її вже збиралися поховати, а ви дали їй краплинку чогось, і вона ожила й почала ходити по кімнаті.

Сганарель. Сто чортів!

Лука. Хлопчик, що мав дванадцять років, гепнувся з дзвіниці і розбив собі голову, ноги та руки, а ви кат його зна яким мастилом поставили його на ноги, і він побіг собі гратися у свинки.

Сганарель. Отуди к бісу!

Валер. Добродію, ви будете з нас задоволені і одержите скільки схочете, якщо підете з нами.

Сганарель. Я одержу стільки, скільки схочу?

Валер. Так.

Сганарель. О! Коли так, то я лікар, нема що й казати. Я зовсім це забув, але тепер я вже собі пригадую. То в чім же річ? Куди треба йти?

Валер. Ми вас проведемо. Річ у тім, що треба відвідати хвору дівчину, якій відібрало мову.

Сганарель. Їй-богу, я її не відбирав.

Валер (стиха до Луки). Він любить пожартувати. (До Сганареля).
Ходімо ж, добродію.

Сганарель. Без лікарського вбрання?

Валер. Ми добудемо все, що треба.

Сганарель (подаючи пляшку Валерові). Тримайте оце, тут я зберігаю мої мікстури. (Потім, обертаючись до Луки, плює). А ви розітріть ногою, за приписом лікаря.

Лука. А бий мене сила божя! Ну, та й подобається ж мені цей лікар! Я так собі думаю, що йому пощастить, бо він, нівроку йому, добрий штукар!

ДІЯ ДРУГА

Сцена зображає кімнату в господі Жеронта.

ЯВА 1

Жеронт, Валер, Лука, Жакліна.

Валер. Так, пане, я гадаю, що ви будете вдоволені; ми привели до вас найславетнішого лікаря в світі.

Лука. Ох! Побий мене грім! Такому письменному й книжки в руки, а всі інші не годні йому навіть черевика розв'язати.

Валер. Це людина, що має чудодійну силу зціляти найтяжчі недуги.

Лука. Що вигоїв навіть померлих.

Валер. Він дещо химерний, я вже вам про те казав, а часом він на мить втрачає свій розум, і тоді вже здається не тим, що він є.

Лука. Атож, він любить пожартувати, а іншим разом можна подумати, що в нього, пробачте на слові, в голові немає якоїсь клепки.

Валер. А проте він такий уже мудрий! І говорить частенько вельми по-вченому.

Лука. Коли такий вітер на нього війне, він, можна сказати, так і чеше, так і чеше, наче з книжки читає.

Валер. Слава про нього вже докотилася й. сюди, і всі недужі кинулися до нього.

Жеронт. А мені ж так кортить його побачити! Приведіть його мерщій сюди.

Валер. Я йду по нього.

ЯВА 2

Жеронт, Жакліна, Лука.

Жакліна. Їй-право, пане, і цей буде не кращий за інших. Як на мене, то вийде оте ж самісіньке, а найкращі ліки, що їх можна приписати вашій дочці, це, по-моєму, вродливий та добрий чоловік, що припав би їй до душі.

Жеронт. Чи ти ба! Мамко, душко моя, ви втручаєтеся не в своє діло.

Лука. Мовчіть, господинечко Жакліно, не тицяйте носа до чужого проса.

Жакліна. А я вам кажу і повторюю, що всі оті лікарі тільки на те й здатні, щоб товкти воду в ступі. Вашій дочці не ревінь і не олександрійський лист потрібні, а чоловік це такий пластир, що лікує всі дівочі хвороби.

Жеронт. Та хто ж її тепер таку візьме? А коли я хотів віддати її заміж, хіба ж вона не затялася?

Жакліна. Авжеж! Ви ж хотіли нав'язати їй осоружного чоловіка. А чого ж не віддали її за пана Леандра, що так запав їй у серце? Тоді б вона відразу вам скорилася. Та я ладна побитись об заклад, що він узяв би її й такою, яка вона є, аби ви тільки схотіли її йому віддати.

Жеронт. Цей, Леандр — не те, що їй треба; він не такий багатий, як отой другий!

Жакліна. Він має заможного дядька і дістане спадщину по ньому.

Жеронт. Всі оті майбутні достатки — це байки. Краще синиця в жмені, ніж журавель у небі; розраховувати на достатки, що їх хтось для вас зберігає, — річ дуже ризикована, недовго й облизня впіймати. Смерть не завжди прислухається до бажань та прохань панів спадкоємців; можна й зуби покласти на полицю, доки, на хороше життя сподіваючись, дочекаєшся нарешті чиєїсь смерті.

Жакліна. А я собі знаю те, що знаю: кажуть, в заміжжі, як і в усьому іншому, щастя набагато переважає багатство. А проте в батьків та в матерів є клятий звичай питати завжди: "Що він має?" та "Що вона має?" Отож кум П'єр і віддав свою дочку Сімонетту за гладкого Тома, бо той мав більший виноградник, ніж молодий Робен, в якого вона закохалася, і сердешне дівчатко пожовкло від того, як айва, і відтоді зовсім змарніло. Це вам чудовий приклад, пане. Адже то єдина радість на цьому світі! Та я за доброго чоловіка для моєї дочки, що припав би їй до серця, залюбки віддала б прибутки з усієї Боси!

Жеронт. Сто чортів! Пані мамко, ви надто багато базікаєте! Замкніть рота, прошу вас; не слід вам так хвилюватися, щоб часом молоко у вас не зіпсувалося.

Лука (з кожною фразою, яку промовляє, б'є Жеронта по плечі). Замовкни! Прикуси язика, нахабо! Дуже панові твої балачки потрібні, він і сам тямить, що йому робити. Твоє діло — дитину годувати, а не теревені правити. Наш пан — батько своїй дочці; він — людина добра і розуму має вдосталь, щоб знати, чого їй треба, а чого не треба.

Жеронт. Помалу! Гей ти! Помалу, чуєш!

Лука (знову ляскаючи Жеронта по плечі). Пане, я хочу її приборкати та на добрий розум наставити, щоб вона знала, як повинна вас шанувати.

Жеронт. Добре, добре! Але рукам волі не давай!

ЯВА 3

Валер, Сганарель, Жеронт, Лука, Жакліна.

Валер. Пане, приготуйтеся. Ось і наш лікар.

Жеронт (до Сганареля). Добродію, я в захваті, що бачу вас у себе; ми маємо до вас дуже пильну справу.

Сганарель (у лікарському вбранні, в перебільшено гостроверхому капелюсі). Гіппократ каже... щоб ми наділи наші капелюхи.

Жеронт. Це каже Гіппократ?

Сганарель. Атож.

Жеронт. А в якому ж розділі, скажіть, будь ласка?

Сганарель. В розділі... про капелюхи.

Жеронт... Ну, коли Гіппократ так каже, то так і зробимо.

Сганарель. Пане лікарю, довідавшись про дуже дивні речі...

Жеронт. Кому ви це говорите, бога ради?

Сганарель. Вам.

Жеронт. Я не лікар.

Сганарель. Ви не лікар?

Жеронт. Ні, таки не лікар.

Сганарель. Справді?

Жеронт. Справді.

Сганарель бере палицю і б'є Жеронта.

Ай! Ай! Ай!

Сганарель. Тепер ви вже лікар; я теж зроду не мав іншого диплома.

Жеронт (до Валера). Якого це диявола ви привели до мене?

Валер. Я ж вас попереджав, що цей лікар — жартівник.

Жеронт. Еге ж. Але хай іде до дідька в зуби із своїми дурними жартами.

Лука. Не звертайте уваги, пане, це він жартує, щоб посміятися.

Жеронт. Такі смішки мені не до смаку.

Сганарель. Добродію, прошу мені пробачити вільне поведження, що я собі дозволив...

Жеронт. Добродію, я до ваших послуг.

Сганарель. Мені дуже прикро...

Жеронт. Пусте.

Сганарель. Ці удари палицею...

Жеронт. То не вчинило шкоди.

Сганарель... якими я мав честь почастивати вашу особу...

Жеронт. Не будемо більше про це говорити. Добродію, моя дочка заслабла на дивну хворобу...

Сганарель. Я тішуся, добродію, що донечка ваша має в мені потребу, і я бажав би від щирого серця, щоб і ви також мали в мені потребу, — ви і вся ваша родина, щоб я міг довести вам, що я з дорогою душею ладен повсякчас вам служити.

Жеронт. Я вам дуже вдячний за такі почуття.

Сганарель. Запевняю вас, що я говорю це від щирого серця.

Жеронт. Це для мене завелика честь.

Сганарель. Як звати вашу дочку?

Жеронт. Люсінда.

Сганарель. Люсінда! Ах! Яке чудове ім'я для лікування. Люсінда!

Жеронт. Піду подивлюся, що вона там робить.

Сганарель. А хто оця пухкенька жіночка?

Жеронт. Це мамка моєї дитини.

ЯВА 4

Сганарель, Жакліна, Лука.

Сганарель (набік). Сто чортів! Та це ж розкіш, а не молодичка! (Вголос). Ах, мамко-годівнице, чарівна годівнице, вся моя медицина — найпокірливіша раба ваших привабливих годувальних якостей! О, як би я хотів бути отим щасливим немовлятком, що ссе молоко з ваших спокусливих грудей! (Кладе руку їй на груди). Всі мої ліки, всі мої знання, всі мої здібності — до ваших послуг, і...

Лука. З вашого дозволу, пане лікарю, не чіпайте моєї жінки, будьте ласкаві.

Сганарель. Як! Це ваша жінка?

Лука. Атож.

Сганарель. А я цього й не знав, їй-право! Я радію з вашого взаємного кохання. (Удає, немов хоче поцілувати Луку, а цілує мамку).

Лука (відтягаючи Сганареля й стаючи. між ним і своєю жінкою). Помалу, помалу, будь ласка!

Сганарель. Запевняю вас, я в захваті, що з вас така прекрасна пара. Вітаю її з тим, що вона має такого чоловіка, як ви, а вас вітаю з тим, що ви маєте жінку таку вродливу, таку розумну й таку розкішну, як вона. (Удаючи знову, немов хоче поцілувати Луку, що простягає до нього руки, він пролазить у того попід руками і знов цілує мамку).

Лука (відтягаючи його знову). Ет, чортяка! А чи не можна без цих ніжностей, якщо ваша ласка?

Сганарель. Та хіба ж ви не хочете, щоб і я разом з вами потішився таким щасливим союзом?

Лука. Зі мною — скільки вам заманеться, але з моєю ланкою покиньте це милуваннячко та цілуваннячко!

Сганарель. Мене однаково зворушує щастя вас обох. І якщо я цілую вас, щоб виявити вам мою радість, то я цілую і її, щоб виявити і їй те ж саме. (Продовжує ту ж саму гру).

Лука (відтягаючи його втретє). А! До дідька в зуби! Пане лікарю, та покиньте-бо жартувати!

ЯВА 5

Жеронт, Сганарель, Лука, Жакліна.

Жеронт. Добродію, зараз сюди приведуть мою дочку.

Сганарель. Я чекаю на неї, добродію, разом з усією медициною.

Жеронт. Де ж вона?

Сганарель (показуючи на своє чоло). Отут.

Жеронт. Чудово!

Сганарель. Але мене цікавить уся ваша родина... я ще повинен скуштувати трошки молока вашої мамки та оглянути її груди. (Підходить до Жакліни).

Лука (відтягаючи його так, що він робить пірует). Помалу, помалу! Обійдеться без цього.

Сганарель. Це обов'язок лікаря — оглядати соски мамок.

Лука. Чи ти ба, знайшов собі обов'язок!.. Ні вже, будь ласка...

Сганарель. Та як ти смієш ставати лікареві на заваді? Геть звідси!

Лука. Овва! Так я й послухався!

Сганарель (дивлячись на нього скоса). Я нажену на тебе пропасницю!

Жакліна (відтягаючи Луку за руку так, що він теж робить пірует).
Забирайся звідси! Що я — маленька, чи що? Не зумію дати відкоша, якщо він почне робити щось таке, Чого не слід?

Лука. Я не хочу, щоб він тебе мацав.

Сганарель. Гляньте-но! Мужлай, а туди ж — ревнувати надумався!

Жеронт. Ось моя дочка.

ЯВА 6

Люсінда, Жеронт, Сганарель, Валер, Лука, Жакліна.

Сганарель. То це хвора?

Жеронт. Так. Це моя єдина дочка, і я буду найнещасніший у світі, якщо вона помре.

Сганарель. Хай бог милує! Вона цього не зробить. Без припису лікаря їй не можна вмерти.

Жеронт. Дайте стільця.

Сганарель (сідаючи між Жеронтом і Люсіндою). А хвора, нівроку їй, ласий шматочок, і я певний, що вона припаде до смаку кожному здоровому чоловікові.

Жеронт. Ви її розсмішили, добродію.

Сганарель. Дуже добре; якщо лікар може розсмішити хвору — це найкраща ознака. (До Люсінди). Ну! То в чому ж річ? Що з вами? Де вам болить?

Люсінда (підносячи руку до рота, до голови й до підборіддя). Хан, хі, хон, хан.

Сганарель. Ге! Що ви там кажете?

Люсінда (продовжує робити ті ж самі жести). Хан, хі, хон, хан, хан, хі, хон.

Сганарель. Що?

Люсінда. Хан, хі, хон.

Сганарель. Хан, хі, хон, хан, ха. Ні біса не розумію. Верзе казна-що!

Жеронт. Добродію, та це ж і є її хвороба. Вона оніміла, і досі ніхто не може з'ясувати причину, а тим часом через це лихо довелося відкласти її весілля.

Сганарель. А чому?

Жеронт. Бо той, за кого вона має віддатися, хоче почекати її одужання, а тоді вже брати з нею шлюб.

Сганарель. Та хто ж він, отой йолоп, що не хоче, щоб його жінка була німою? Ех, коли б то господь послав і моїй таку хворобу! Зроду-віку не став би я її лікувати.

Жеронт. А ми, добродію, просимо вас докласти всіх зусиль, щоб визволити дочку мою з цієї напасті.

Сганарель. О, не турбуйтеся! Скажіть-но мені, чи ця недуга дуже її мучить?

Жеронт. Так, добродію.

Сганарель. То й краще. А що, їй часом дуже болить?

Жеронт. Дуже.

Сганарель. Чудово! А чи ходить вона... знаєте... в одне місце?

Жеронт. Так.

Сганарель. Багато?

Жеронт. Цього я не знаю.

Сганарель. А гущина речовини доброї якості?

Жеронт. Я не розуміюся на таких речах.

Сганарель (до. Люсінди). Дайте мені вашу руку. (До Жеронта). Так, так, пульс показує, що дочка ваша німа.

Жеронт. Аякже, добродію, та це ж і є її недуга, ви виявили її відразу.

Сганарель. Ще б пак!

Жакліна. Дивіться-но, як він скоро відгадав її недугу!

Сганарель. Ми, видатні лікарі, відразу розуміємо, в чому саме справа. Який-небудь невіглас, звісно, завагався б та й почав би вам торочити: оце

— те-то, а оце — те-то; а я з першого ж погляду осягаю розумом суть справи і заявляю вам, що ваша дочка німа.

Жеронт. Так-то воно так, проте я дуже хотів би, щоб ви мені пояснили, з чого ж постає ця недуга?

Сганарель. Нічого немає легшого! Це постає з того, що їй відібрало мову.

Жеронт. Чудово, але причина? Скажіть мені, будьте ласкаві, яка ж причина того, що їй відібрало мову?

Сганарель. Всі наші найславетніші вчені скажуть вам, що це — наслідок утруднення орудувати язиком.

Жеронт. А ваша особиста думка щодо цього утруднення орудувати язиком?

Сганарель. Арістотель каже щодо цього багато гарних речей.

Жеронт. Та, мабуть.

Сганарель. О, то була велика людина!

Жеронт. Безперечно.

Сганарель. Справді велика людина; (піднімаючи агору руку) людина, що була вища від мене ось на стільки. Отже, вертаючись до нашого обмірковування, я стверджую, що до цього утруднення орудувати язиком спричинилися певні соки, що їх ми, вчені, зємо шкідливими соками, тобто... шкідливими соками; а через те що гази, які формуються під впливом випарів, що утворюються у сфері хвороб, доходячи... так би мовити... до... Ви розумієте по-латинському?

Жеронт. Не розумію ані словечка.

Сганарель (схоплюючись). То ви не розумієте по-латинському?

Жеронт. Ні.

Сганарель (з запалом). *Cabricias arcu thuram, catalamus, singulariter, nominativo, haec musa, муза bonus, bona, bonum. Deus sanctus, estne oratio latinas? Etiam, так. Quare, чому? Quia substantivo et adjectivum concor dat in generi, ntmierum et casus.*

Жеронт. Ах, чому я не вчився!

Жакліна. Ох, та й розуму ж у нього — сила!

Лука. Атож, такий уже мудрий-премудрий, що нічого й не второпаєш!

Сганарель. Отже, коли ці гази, про які я вам розповідаю, проходять з лівого боку, де міститься печінка, у правий бік, де міститься серце, то трапляється, що легеня, яку ми зовемо по-латинському *armuan*, сполучаючись із мозком, який ми називаємо по-грецькому *nasmus*, за допомогою порожнистої вени, яку ми зовемо по-давньоєврейському *subile*, зустрічається на своєму шляху з і вищезазначеними газами, що наповнюють черевні порожнини лопаток, і через те, що вищезазначені гази... — будь паска, прислухайтеся добре до того, що я вам пояснюю, — і через те, що вищезазначені гази до певної міри шкідливі... — Слухайте ж добре, закликаю вас.

Жеронт. Аякже, аякже.

Сганарель. До певної міри шкідливі з причини... Пудьте уважні, прошу вас.

Жеронт. Я уважний.

Сганарель. З причини їдкості соків, які збираються в западині діафрагми, то трапляється, що ці гази... Ossabandus, nequeis, nequer, potarinum, quipsa milus. Оце, власне кажучи, й спричинилося до того, що донечка наша оніміла.

Жакліна. Ах, так і шкварить, так і шкварить! Ну й чолов'яга!

Лука. Чом я не такий язикатий!

Жеронт. Ви пречудово все пояснили, це безперечно. Лише єдина річ мене вразила — це щодо місця печінки та серця. Мені здається, що ви їх розміщуєте не так, як є насправді; адже ж серце в нас із лівого боку, а печінка — з правого.

Сганарель. Атож, колись це було саме так, але ми все те змінили, і медицина вдається тепер до нових методів.

Жеронт. А я того й не знав; прошу вибачити мені моє неуцтво.

Сганарель. Це пусте! Ви зовсім і не повинні бути таким же вченим, як ми.

Жеронт. Звичайно. Але, добродію, як ви гадаєте, що ж треба робити проти цієї недуги?

Сганарель. Що, я гадаю, треба робити?

Жеронт. Еге ж.

Сганарель. Моя думка така: покласти хвору знов у ліжко й лікувати, даючи їй якнайбільше хліба, вимоченого в вині.

Жеронт. А навіщо це, добродію?

Сганарель. На те, що вино та хліб, змішані до купи, набувають такої симпатичної властивості, яка примушує говорити. Хіба ж ви не знаєте, що папуг тільки тим і годують і що вони завдяки такій поживі навчаються говорити?

Жеронт. Атож. Ах, та й видатний же чоловік! Мерщій давайте хліба й вина!

Сганарель. Я зайду ще ввечері подивитися, в якому вона буде стані.

ЯВА 7

Жеронт, Сганарель, Жакліна.

Сганарель (до Жакліни). Постривайте, ви! (До Жеронта). Пане, ось вашій мамці не завадило б приписати сякі-такі легенькі ліки.

Жакліна. Кому? Мені? Та я ж здорова-здоровісінька.

Сганарель. Тим гірше, мамко, тим гірше. Саме отакий надмір здоров'я вельми небезпечний, і було б незле зробити вам невеличке приємне кровопусканнячко, поставити вам невеличкий клістирчик делікатненький.

Жеронт. Але ж, добродію, не збагну я ніяк цієї методи. Навіщо ж пускати кров, коли людина не має ні якої хвороби?

Сганарель. То дарма, це метода дуже корисна, і, як п'ють заздалегідь, щоб запобігти спразі, так і кров треба пускати для того, щоб запобігти хворобі.

Жакліна (виходячи). Красненько дякую! Не хочу я, щоб з мого тіла робили аптечну крамницю.

Сганарель. Ви опираєтесь лікуванню, але ми доберемо способу переконати вас і навести вас на розум.

ЯВА 8

Жеронт, Сганарель.

Сганарель. На все вам добре.

Жеронт. Почекайте хвилинку, будь ласка.

Сганарель. Що ви хочете робити?

Жеронт. Дати вам грошей, добродію.

Сганарель (простягаючи руку ззаду, тимчасом як Жеронт розкриває свого гаманця). Я не візьму їх, добродію.

Жеронт. Добродію...

Сганарель. Нізащо!

Жеронт. Одну хвилиночку...

Сганарель. В жодному разі.

Жеронт. Будьте такі ласкаві.

Сганарель. Ви жартуєте.

Жеронт. Та тут нема про що говорити!

Сганарель. Ні, зроду-звіку!

Жеронт. Ну ж бо!

Сганарель. Я лікую не задля грошей.

Жеронт. Я вірю.

Сганарель (після того, як узяв гроші). Тут добрий шмат грошей?

Жеронт. Так, добродію.

Сганарель. Я не користолюбний лікар.

Жеронт. Я де добре знаю.

Сганарель. Інтерес ніколи не керує моїми вчинками.

Жеронт. Я й гадки такої не мав.

Сганарель (саме роздивляючись гроші, які він одержав). Їй-право, непогано, аби тільки...

ЯВА 9

Леандр, Сганарель.

Леандр. Добродію, я вже давно на вас чекаю... Я прийшов сюди благодати у вас допомоги.

Сганарель (мацає йому пульс). Пульс у вас таки дуже поганий.

Леандр. Та я не хворий, добродію, і зовсім не за цим ділом до вас прийшов.

Сганарель. А якщо ви не хворі, то якого ж дідька ви не кажете цього відразу?

Леандр. Не в тім річ... Я вам розповім про все двома словами: моє ім'я Леандр, я кохаю Люсінду, яку ви щойно відвідали, але батько її ставиться до мене дуже неприхильно, і я ніяк не можу до неї досягнути, тож я насмілююсь прохати вас стати в пригоді моєму коханню і допомогти мені виконати одну хитру штуку, яку я замислив, щоб мати змогу сказати Люсінді два слова, від яких залежатимуть цілком і моє щастя, і моє життя.

Сганарель. Та за кого ви мене маєте? Як? Ви насмілюєтеся звертатись до мене з проханням допомагати вам у ваших любовних пригодах, насмілюєтеся принижувати гідність лікаря такими пропозиціями?

Леандр... Добродію, не здіймайте галасу!

Сганарель (відпихаючи його). А я таки здійматиму. Ви зухвалець!

Леандр. Ах, добродію, тихше...

Сганарель. Недоумкуватий!

Леандр. Бога ради!

Сганарель. Я вас навчу, як треба поводитися з пристойними особами! Не на такого наскочили! Це нечуване нахабство...

Леандр (дістаючи гаманця). Добродію...

Сганарель. Вимагати, щоб я взявся за... (Беручи гаманця). Я, звісно, не про вас кажу, бо ви порядна людина і я буду щасливий стати вам у пригоді. Проте в такі нахаби на світі, які вважають людей зовсім не за те, що вони є, і, мушу признатися вам, мене це обурює.

Леандр. Даруйте мені, добродію, що я дозволив собі таке вільне поводження...

Сганарель. Пусте! В чому ж річ?

Леандр. Ну, то знайте ж, добродію, що недуга, яку ви хочете зцілити — це удавана недуга. Без кінця й краю думали про неї лікарі й гадали і, врешті, склали її хто — на розлад мозку, хто — шлунка, хто — селезінки, а хто — печінки, а справжня причина її — кохання, і Люсінда придумала цю недугу лише для того, щоб уникнути шлюбу, до якого її хотіли приневолити. Але ходімо звідси: не треба, щоб нас бачили разом; я розповім вам дорогою, якої послуги я від вас чекаю.

Сганарель. Ходімо, добродію. Ви збудили в моїй душі якесь незбагненне співчуття до вашого кохання, і хай гине хоч і вся моя медицина, але хвора або помре, або буде ваша!

ДІЯ ТРЕТЯ

Сцена зображає місцевість у сусідстві з будинком Жеронта.

ЯВА 1

Леандр, Сганарель.

Леандр. Здається, аптекар з мене хоч куди! А що батько її дуже рідко мене бачив, то цієї зміни вбрання та перуки, мабуть, буде. досить, щоб йому й на думку не спало, хто я.

Сганарель. Авжеж.

Леандр. Тепер мені б тільки вивчити п'ять чи шість якнаймудріших медичних термінів, щоб прикрасити мою мову, і ніхто не скаже, що я не вчений.

Сганарель. Годі-бо вам, годі! Все це непотрібне: досить і самого вбрання, а слів і я знаю не більше за вас.

Леандр. Як то?

Сганарель. А нехай мене чорти візьмуть, коли я хоч що-небудь тямлю в медицині! Ви людина порядна, і п можу звіритися на вас, як ви звірилися на мене.

Леандр. Як? То ви насправді не...

Сганарель. Ні, кажу ж вам! Вони зробили мене лікарем проти моєї волі. Я зроду й не сподівався стати таким ученим, та й уся моя наука вилами по воді писана. От тільки не доберу я ніяк, звідки в них ота бредня взялася; але коли я побачив, що вони будь-що домагаються, щоб я таки був лікарем, то я й вирішив ним зробитися, полишивши це на їхній совісті. І далася ж, у сім ота фантазія! Ви навіть уявити собі не можете, як усі, наче посатаніли, хочуть вбачати в мені вчену людину. До мене приходять з усіх усюд, і якщо й далі так буде, то я зовсім не від того, щоб цілісіньке життя моє держатися медицини. Я вважаю, що це ремесло з усіх найкраще, бо чи зробиш ти добре, чи зробиш ти зле — тобі однаково за те заплатять. А коли б часом і не пощастило, — байдуже! — і за погану роботу ніхто не дасть по потилиці, і нам дозволено орудувати матеріалом так, як нам заманеться. Швець, шиючи черевики, не сміє зіпсувати й клаптика шкіри, не відшкодувавши збитків, а тут можна зіпсувати людину, і це не коштуватиме нічого. Прогріхи чи помилки ніколи не ставляться нам за провину, — адже ж завпеди винен той, хто вмирає. А найкраще в нашій професії — це найбільша в світі сумирність і

скромність померлих; не було ще такого випадку, щоб вони поскаржилися на лікаря, який загнав їх на той світ.

Леандр. Це правда, померлі дуже делікатні люди з цього погляду.

Сганарель (помітивши людей, що йдуть до нього). Он, здається, йдуть до мене на пораду. (До Леандра). Ідіть же почекайте мене коло будинку вашої коханої.

ЯВА 2

Тібо, Перрен, Сганарель.

Тібо. Пане, ми прийшли до вас, мій син Перрен і я.

Сганарель. А в чім річ?

Тібо. Його бідолашна мати — її звати Пареттою — хвора лежить, ось уже півроку не підводиться з постелі.

Сганарель (протягаючи руку, щоб одержати гроші). Чого ж ви від мене хочете?

Тібо. Мд хотіли б, паночку, щоб ви дали нам якого зілля її полікувати.

Сганарель. Треба спершу виявити, на що вона нездужає.

Тібо. Вона нездужає на водяну хворобу, пане.

Сганарель. На водяну хворобу?

Тібо. Атож; вона вся аж розпухла, і кажуть, що в неї сила-силенна вогкості в тілі, а її печінка, її живіт чи селезінка, чи як ви там їх звете,

замість того щоб виробляти кров, виробляють тільки воду. А через день. Її тіпає пропасниця, ще й неміч у неї, і біль у суглобах. У горлянці в неї булькотить так страшенно, що от-от її задушить; а часом і памороки їй забиває, і корчі беруть, то ми так собі думаємо, що вона вже конає. В нас на селі є аптекар, з дозволу сказати, то він чого їй тільки не давав; понад дванадцять добрих екую витратив я вже на оті клістири, пробачте на слові, на оті мастила, що їй давали їх приймати, на оті інфекції з гіацинтів та на всякі там серцеві настоянки. Та все це, як то кажуть, ні богові свічка, ні чортові ладан! Він хотів був дати їй ще якогось зілля, що зветься блювотне вино, та я, правду кажучи, побоявся, щоб не вирядило воно її зовсім на той світ, бо, кажуть, оті славнозвісні лікарі занапали тим способом не знати скільки люду.

Сганарель (все ще простягаючи руку). Ближче до справи, друже мій, ближче до справи.

Тібо. Та справа ж у тім, паночку, що ми прийшли просити вас сказати нам, що ж його робити.

Сганарель. Нічого не второпаю, що. ви говорите.

Перрен. Пане, моя мати нездужає, і ось оце ми принесли вам два еку, щоб ви дали нам яких-небудь ліків.

Сганарель. А-а! От вас я розумію. Оцей хлопець говорить ясно і висловлюється як слід. Ви кажете, що ваша мати слабує на гідрофізію, тобто водянку, що в неї розпухло все тіло; що в неї пропасниця, ще й ноги болять, що їй часом буває млосно, що в неї бувають конвульсії, тобто що вона зомліває.

Перрен. Еге ж! Так, пане, саме так.

Сганарель. Ваші слова зрозумів я відразу. А ваш батько, той сам не тямить, що він говорить. Виходить, ви просите в мене ліків?

Перрен. Атож, пане.

Сганарель. Ліків, щоб її вилікувати.

Перрен. А звісно, думалося так, пане.

Сганарель. Маєте — ось шматок сиру; дайте їй, нехай вона його з'їсть.

Перрен. Сиру, пане?

Сганарель. Еге ж. Оцей сир так приготовано, що до нього входять і золото, і коралі, і перли та ще сила інших коштовних речей.

Перрен. Уклінно вам дякуємо, пане: теперечки підемо та й примусимо її зараз же цього зажити.

Сганарель. Ідіть же! А якщо вона помре, поховайте її якомога пристойніше.

ЯВА 3

Сцена переміняється і зображає, як у другій дії, кімнату в господі Жеронта.

Жакліна, Сганарель, Лука в глибині сцени.

Сганарель. Ось і препишна мамка-годівниця! Ах, годівнице мого серця, я аж нетямлюся з радощів, що мені пощастило з вами зустрітися! Ви — це ревінь, касія, олександрійський лист, які вичищають усю меланхолію з моєї душі.

Жакліна. Їй-право, пане лікарю, як для мене, то це надто хороше сказано, та й не вмію я зовсім отієї вашої латини.

Сганарель. Занедужайте, мамко, прошу вас, занедужайте з кохання до мене. Мені буде так любо та мило вас лікувати.

Жакліна. Красненько дякую! Не охоча я до того, щоб мене лікували.

Сганарель. Як мені шкода вас, чарівна мамко, що чоловік у вас такий ревнивий та лютий!

Жакліна. Що ж поробиш, пане? Це мені кара за мої гріхи! Де вже козу прив'язано, там вона й пасеться.

Сганарель. Як? Отакий мужлан-бевзень! Отакий телепень, що раз у раз за вами підглядає, ще й не дає перемовитися з вами словечком!

Жакліна. Гай-гай! Та ви ще нічого й не бачили, це ще дрібничка.

Сганарель. Та ви що? Та невже у людини може бути така мізерна душа, щоб чинити кривду такій жіночці, як ви? Ах! Я знаю людей, препишна мамко, і то зовсім недалеко звідси, які мали б за щастя поцілувати хоч би тільки кінчики ваших сосочків! І як воно сталося, що така розкішна молодичка потрапила до таких негідних рук? Щоб отака тварюка, такий йолоп, дурень... Даруйте мені, мамко, що я кажу таке про вашого чоловіка.

Жакліна. Ех, пане, я знаю добре, що він вартий усіх оцих назв.

Сганарель. Авжеж, мамко, він таки їх вартий; він вартий ще й того, щоб ви йому прикрасили дечим головешку, на кару за його підозріливість.

Жакліна. Скажу вам по правді: інша на моєму місці давно б уже встругнула якусь штуку.

Сганарель. Їй-богу, було б незле, коли б ви помстилися на ньому з ким-небудь. Цей чоловік, кажу ж вам, цілком того вартий, і коли б мені випало щастя, препишна мамко, щоб ви вибрали мене для...

Сганарель простягає руки, щоб обняти Жакліну, та Лука просовує голову і стає між ним та жінкою. Побачивши Луку, Сганарель та Жакліна розходяться в різні боки.

ЯВА 4

Жеронт, Лука.

Жеронт. Ей-ей! Лука, чи ти не бачив тут нашого лікаря?

Лука. Аякже, стонадцять чортів йому в пельку! Бачив я його, та ще й з моєю жінкою в парі.

Жеронт. Де ж він може бути?

Лука. Не знаю. А хотів би, щоб він був у чорта на рогах!

Жеронт. А піді-но подивися, що робить моя дочка.

ЯВА 5

Сганарель, Леандр, Жеронт.

Жеронт. А, добродію! Я саме вас шукав.

Сганарель. Я розважався у вашому дворі випусканням зайвої рідини з мого організму. Як відчуває себе хвора?

Жеронт. Трохи гірше відтоді, як почала заживати наших ліків.

Сганарель. Тим краще. Це означає, що вони діють.

Жеронт. Так, але я боюсь, коли б вони її не задушили.

Сганарель. Не турбуйтеся, я маю такі ліки, що все а ціляють, і я чекаю тільки на агонію.

Жеронт (показуючи на Леандра). Кого це ви приполи?

Сганарель (пояснюючи жестами, що то аптекар). Це...

Жеронт. Хто?

Сганарель. Отой...

Жеронт. Е...

Сганарель. Кого...

Жеронт. Ну-ну?

Сганарель. Він потрібний вашій дочці.

ЯВА 6

Люсінда, Жеронт, Леандр, Жакліна, Сганарель.

Жакліна. Пане, вашій дочці захотілося трохи пройтися.

Сганарель. Це їй буде корисно. Підійдіть-но до неї, пане аптекарю, помагайте їй пульс, а потім ми поговоримо з вами про її недугу. (Тягне Жеронта в протилежний кут сцени і обнімає його однією рукою за плечі так, щоб не дати йому повернути голову в бік Леандра та Люсінди). Отже, добродію, це дуже важливе й тонке питання для лікарів: з'ясувати, хто легше піддається лікуванню — жінки чи чоловіки. Прошу вас, вислухайте мене, будьте ласкаві. Одні кажуть — ні, а другі кажуть — гак, а я кажу і так і ні, бо завдяки невідповідності злоякісних виділень, що їх породжує природний темперамент жінок, будучи причиною того, що брутальна частина організму завжди бере гору над духовною чутливістю, видно, що мінливість їхніх думок та поглядів залежить від скісного руху місяця, а через те що сонце, яке кидає своє проміння на ввігнуту поверхню землі, знаходить...

Люсінда (до Леандра). Ні, я нездатна зрадити мої почуття.

Жеронт. Моя дочка заговорила! О величезна сила ліків! О надзвичайний лікарю! Який же я вдячний вам, добродію, за це чудодійне зцілення! Що маю я зробити для вас за таку послугу?

Сганарель (прогулюючись по сцені і обмахуючись капелюхом). Та й далася ж мені ознаки оця недуга! Ох і тяжка ж до ката!

Люсінда. Так, таточку, до мене повернувся дар слова, але він повернувся лиш для того, щоб я могла сказати вам, що я ніколи ні за кого не вийду заміж, крім Леандра, і що всі ваші зусилля віддати мене Орасові — то марна річ.

Жеронт. Але...

Люсінда. Ніщо не може похитнути того, що я вирішила.

Жеронт. Як?..

Люсінда. Надаремне ви будете мене умовляти.

Жеронт. Якщо...

Люсінда. Всі ваші слова ні до чого.

Жеронт. Я...

Люсінда. Щодо цього я непохитна.

Жеронт. Але...

Люсінда. Немає такої батьківської влади, яка змогла б присилувати мене піти заміж проти моєї волі.

Жеронт. Та я ж...

Люсінда. Даремні всі ваші зусилля!

Жеронт. Він...

Люсінда. Серце моє не скориться такій тиранії!

Жеронт. Таж...

Люсінда. І я ліпше піду в монастир, аніж стану до шлюбу з чоловіком, якого я не кохаю.

Жеронт. Але...

Люсінда (швидко). Ні! В жодному разі. Нізащо! Ви тільки дурно витрачаєте час! Я стоятиму на своєму. Це вирішена справа.

Жеронт. Ах, яка невгамовність, скільки слів! Ніяк їх не спиниш. (До Сганареля). Добродію, прошу вас, зробіть її знову німою.

Сганарель. Це річ неможлива. Все, чим я можу вам служити, — це зробити вас глухим, якщо бажаєте.

Жеронт. Щиро дякую. (До Люсінди). Подумай лишень.

Люсінда. Ні, всі ваші переконання на мене не подіють.

Жеронт. Ти сьогодні ж увечері станеш до шлюбу з Орасом!

Люсінда. Краще я стану до шлюбу зі смертю!

Сганарель (до Жеронта). Боже мій! Та постривайте ж, дозвольте мені медичними засобами зарадити цій справі. Таж її опанувала тяжка недуга, а я знаю, як її лікувати.

Жеронт. Невже ви змогли б, добродію, вилікувати її і від цієї душевної недуги?

Сганарель. Авжеж. Полишіть на мене цю справу; я маю засоби проти всього, та й наш аптекар допоможе нам. (До Леандра). Одне слівце. Ви бачите, що її палкий потяг до того Леандра суперечить волі її батька, що не можна гаяти часу, що соки дуже закислолися і що конче потрібно негайно знайти засіб проти цієї недуги, яка може погіршитися, якщо зволікати. Як на мене, то я бачу тут лише єдиний засіб, а саме: доза проносної втечі, яку ви змішаєте як слід з двома драхмами шлюбних пілюль. Може, вона буде дещо упиратися проти тих ліків, але ж ви — добрий фахівець, тож. ви й повинні самі, і то якнайкрасномовніше, переконати її й умовити проковтнути цю штуку. Ідіть же походіть з нею по садочку, щоб підготувати соки, а я тим часом побалакаю тут з її батьком. Але найголовніше — не марнуйте часу. Беріться ж до лікування! Мерщій! Мерщій беріться до лікування!

ЯВА 7

Жеронт, Сганарель.

Жеронт. Про які ліки, добродію, ви щойно говорили? Я зроду не чув таких назв.

Сганарель. Це ліки, що їх дають слабим лише в разі гострої потреби.

Жеронт. Чи ви бачили коли таку зухвалість?

Сганарель. Дівчата бувають часом трохи норовливі.

Жеронт, Ви не повірите, як вона втіпалася в отого Леандра.

Сганарель. Гаряча кров запалює молоді серця.

Жеронт. Щодо мене, то тільки-но я дізнався про те шалене кохання, так відразу ж і почав тримати дочку мою під замком.

Сганарель. І дуже розумно зробили.

Жеронт. І я вжив усіх засобів, щоб перешкодити їм зустрічатися.

Сганарель. Чудово!

Жеронт. Ще встругнули б що-небудь, коли б я дозволив їм бачитись.

Сганарель. А звісно.

Жеронт, Я думаю навіть, це дівчисько не від того, щоб утекти з ним.

Сганарель. Який мудрий висновок!

Жеронт. Мене попередили, що він докладає всіх сил, щоб таки поговорити з нею.

Сганарель. Ото негідник!

Жеронт. Але він тільки марнує час.

Сганарель. Гм!.. Гм!..

Жеронт. І я зроблю все, щоб не дати йому побачитися з нею.

Сганарель. Ще б пак! Адже ж він має справу не з яким-небудь дурнем; таж ви знаєте стільки способів, які йому й не снилися. Вам же розуму не позичати!

ЯВА 8

Лука, Жеронт, Сганарель.

Лука. Ой пане! Та й зчинилася ж буча, сто чортів! Ваша дочка втекла з отим своїм Леандром. Це ж він-був аптекарем, а ось і пан лікар, що встругнув цю штуку.

Жеронт. Як?! Ой, зарізали ж мене, вбили! Мерщій покличте поліцію і не випускайте його звідси! От вража душа, що надумав! Я віддам вас до суду, і він вас покарає!

Лука. Ага! Їй же богу, пане лікарю, вас таки повісять! Не рухайтесь з місця!

ЯВА 9

Мартіна, Сганарель, Лука.

Мартіна (до Луки). Ах, боже ж мій милосердний! Насилу знайшла цей дім! Скажіть мені, що у вас тут чувати про того лікаря, якого я вам порадила?

Лука. А ось він; його зараз повісять.

Мартіна. Як! Мого чоловіка повісять! Та що ж він такого накоїв?

Лука. Він тут такого накоїв, що за його допомогою викрадено в нашого господаря дочку.

Мартіна. Ой лишенько! Чоловіченьку, та чи то ж правда, що тебе повісять?

Сганарель. Ти ж бачиш! Ах!

Мартіна. Та невже ж ти даси себе загнати на той гніт в присутності стількох людей?

Сганарель. А що ж мені накажеш робити?

Мартіна. Коли б ти хоч порубав усі наші дрова, то я б ще сьак-так потішилася.

Сганарель. Забирайся звідси, ти мені краєш серце.

Мартіна. Ні, я залишуся, я Хочу піддати тобі духу перед смертю. Ні, ні, я тебе нізащо не покину, поки не побачу на власні очі, що тебе таки й справді повісили.

Сганарель. Ах!..

Жеронт, Сганарель, Мартіна.

Жеронт (до Сганареля). Комісар зараз прийде, вас запроторять у затишне місце і як слід провчать.

Сганарель (навколішках). Ой лелечко мій! А чи не можна замінити все на кілька ударів палицею?

Жеронт. Ні, ні! Нехай вирішує правосуддя. Але що я бачу?

ЯВА 11

Жеронт, Леандр, Люсінда, Сганарель, Лука, Мартіна.

Леандр. Добродію, дозвольте мені як Леандрові з'явитися знову вам на очі і повернути вам Люсінду. Ми вирішили з нею тікати і взяти таємно шлюб, але цей намір поступився місцем багатого чеснішому вчинкові. Я не хочу викрадати у вас вашої дочки, я волію одержати її з ваших власних рук. Скажу вам лиш одне, добродію, — щойно я дістав кілька листів, з яких довідався, що дядько мій помер і я став спадкоємцем усього його майна.

Жеронт. Я високо ціную вашу доброчесність і з величезною радістю віддаю вам мою дочку.

Сганарель (набік). Та й спритно ж позбулася халепи медицина!

Мартіна. Раз тебе вже не повісять, то подякуй мені за те, що ти став лікарем; адже ж то завдяки мені доскочив ти такої честі.

Сганарель. Еге ж, рибонько! Це через тебе мене так нещадно відлупцювали!

Леандр (до Сганареля). Але скінчилося все так чудово, що гніватись не варто.

Сганарель (до Мартіни). Хай буде так! Я прощаю тобі це лупцювання за те високе звання, до якого ти мене піднесла. Але приготуйся! Віднині тобі доведеться ставитися з найбільшою пошаною до людини такої поважної й значної, як я, та не забувай, що гнів лікаря багато страшніший, ніж то можна собі уявити!